

Historie městských jatek v Ostravě do roku 1989

Pohnutá historie městských jatek je již od 80. let 19. století spjata s centrem Ostravy. Játka vždy sídlila na nároží současné Stodolní a Porážkové ulice, kde se navzdory dlouholetému chátrání i demolicím dochovaly unikátní, památkově chráněné budovy. Areálu tak dominuje bývalá chladírna z rezného zdíva s věží postavená v roce 1902.

Výstavbu jatečních budov zahájilo město už na počátku 80. let 19. století v rámci intenzivního průmyslového rozvoje. Játka byla nezbytná kvůli přílivu pracovních sil a také z hygienických důvodů, řezníci z celého města museli začít porážet dobytek pod dohledem veterináře. Tehdy se jednalo o prostor mimo obytné čtvrti, kam se už v 70. letech přesunul dobytčí trh. V roce 1881 byly pod vedením stavitele Františka Jurečka postaveny chlévy a malá dřevěná lednice, dobytek se porážel v upravených stájích nedalekého hostince. Kapacita jatek od počátku nestačila poptávce a po deseti letech byl jejich dosavadní provoz neudržitelný, proto město přistoupilo k modernizaci areálu.

První velká modernizace v historii jatek začala v roce 1891 podle projektu brněnské strojírny Brand & Lhuillier. Celý areál se rozrostl, postavila se chladírna s 21 boxy, tehdy údajně nejmodernější v celé rakousko-uherské monarchii, která se dochovala dodnes. Přibyly nové stáje a objekt pro hovězí porážku, který byl pro špatný stav zbořen v roce 2010. Díky vybudované vlečce skončilo hnání dobytka ulicemi. Játka se stala pro město výnosným podnikem díky poplatkům. Trh s dobytkem sílil a obyvatel Ostravy přibývalo, takže kapacita jatek opět brzy přestala stačit. Město pro ně zvažovalo novou lokalitu u řeky Ostravice, kde ale chyběla ochrana před povodněmi.

Na počátku 20. století město rozhodlo o druhé vlně rozšíření a modernizace jatek. V letech 1902–1903 byla podle projektu Pražských akciových strojíren postavena zcela nová chladírenská hala s věží vysokou 20 metrů. Právě tato architektonicky zajímavá stavba z rezných cihel zůstala důstojnou dominantou celého areálu až do současnosti. Součástí přízemní haly bylo již 51 chladicích boxů, strojojna, dílna, kotelna a sklad uhlí. V třípatrové věži se nacházelo ochlazování vzduchu, dále vodojem a kondenzátor vlhkosti. Játka se dočkala nové vepřové porážky, otevřené prodejní haly či skladu kůží. Do roku 1914 se postupně přistavovaly zejména chlévy, víceméně jednoduché železobetonové objekty, které vyplnily celý dostupný prostor v nejbližším okolí. Areál se tak rozšířil do těsné blízkosti obytných domů, což vyvolávalo protesty jejich obyvatel proti zápachu a hluku. Za první světové války lidé naopak játka ocenili při zásobování celého Ostravska.

Od konce války zůstala značně zanedbaná játka po desetiletí bez velkých úprav. Po roce 1924 uvažovalo vedení města opět o jejich přesunu mimo centrum, tentokrát do lokality zrušené těžební jámy Bedřich v městské části Hulváky. Bylo jasné, že játka musejí kapacitně uspokojit již stotisícovou Ostravu, která vznikla připojením šesti sousedních obcí a měst k centrální Moravské Ostravě. Nakonec se město rozhodlo játka ponechat v centru

a historicky do třetice je modernizovat. Doposud zřejmě největší zásahy se uskutečnily v letech 1926–1927 podle projektu německého architekta Waltera Freseho. Historické budovy z konce 19. století byly přestavěny a nově využity, například původní hala s věží jako ledárna. Velká část zbývajících objektů byla zbourána a nahradil je moderní komplex budov včetně chladírny, mrazírny a tržnice. Jatka na evropské úrovni se stala opět nejmodernějšími v zemi. Jejich provoz dokonce zachycuje částečně dochovaný propagační dokument Vzorové moderní jatky, který v roce 1928 natočil průkopník české kinematografie Jan Stanislav Kolár. Na filmu se podílel i ostravský fotograf a kameraman Viktor Kolář. Ještě před druhou světovou válkou vznikly v areálu byty pro zaměstnance, což bylo – až do současnosti – poslední mírné rozšíření jatek.

Těsně po roce 1945 město znovu zvažovalo stavbu nových jatek v jiné lokalitě, ale situaci a vývoj areálu zcela změnil nástup komunistické totality. V roce 1951 byla jatka odebrána městu, znárodněna a začleněna do Ostravského průmyslu masného. Až do roku 1965 zůstala na původním místě, kde fungovala jako potravinářský podnik. Poté se veškerý provoz přesunul do nového masokombinátu v městské části Martinov, a jatka přestala sloužit svému účelu. Do areálu se nastěhovaly nejprve technické služby města, poté i jiné organizace. Bývalé jateční budovy sloužily mimo jiné jako garáže a sklady. Celý areál od 70. let chátral, stejně jako upadala okolní městská čtvrť, která měla být podle tehdejšího územního plánu celoplošně asanována, aby uvolnila místo panelovým domům. Díky změně územního plánu v 90. letech k tomu nedošlo.

Ještě před pádem totalitního režimu vnesli do historie jatek naději ostravští památkáři. V roce 1987 byly dochované jateční budovy prohlášeny za kulturní památky. Na ostravském pracovišti Národního památkového ústavu tehdy vznikla koncepce ochrany asi dvacítky technických objektů na severní Moravě, které měly reprezentovat ostravský region jako průmyslové srdce republiky. Jejich výběr připravil architekt Miloš Matěj, který navázal na činnost svých starších kolegů – architektů Miroslava Bašeho, Jiřího Gwuzda a Ladislava Němce. Cílem památkářů bylo hlavně zachránit technické památky, které měly architektonickou hodnotu. Kulturními památkami se nakonec stala asi jen polovina vytipovaných objektů včetně jatek, ostatní se dočkaly ochrany až v 90. letech. Přesto se ostravským památkářům podařilo vytvořit základy péče o technické památky v kraji, což sehrálo významnou roli i ve vývoji městských jatek po roce 1989.

Hana Halfarová, květen 2017